

Проблеми збереження культурно-історичних пам'яток України в умовах окупації Криму

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено питання збереження культурно-історичних пам'яток в умовах воєнного конфлікту та окупації Кримського півострова.

Ключові слова: культурно-історичні пам'ятки, культурні цінності, музейні установи, міжнародні документи, культурна спадщина.

Abstract

The issue of preservation of cultural and historical monuments in conditions of armed conflict and occupation of the Crimean peninsula are discovered here.

Keywords: cultural and historical monuments, cultural values, museum, international documents and cultural heritage.

Вступ

В умовах окупації Криму великого значення набуває проблема збереження культурно-історичних пам'яток України. За даними Державної служби статистики України, на початку 2013 р. в Автономній республіці Крим діяло 34 музейні установи, в Севастополі – 5 музейних установ. В АР Крим зберігаються 917 477 предметів державної частини Музейного фонду України, а в Севастополі – 320 163 музейних предмети державної частини того самого фонду [1]. Зважаючи на складну політичну ситуацію сьогодні, актуальною є проблема щодо розробки концепції збереження української спадщини під час військових конфліктів.

Результати дослідження

Дані питання перебувають у полі зору Міністерства культури України, музейників, культурної громадськості. Так, у 2015 році відбулася міжнародна конференція «Культурні цінності Криму та Донбасу: питання переміщення, повернення, супроводу, експертизи, збереження та музеєфікації», на якій обговорювалися питання щодо вимог підготовки спеціалістів та експертів із супроводу культурних цінностей в умовах збройного конфлікту, актуальність проблеми музейної практики щодо захисту культурних цінностей в умовах АТО [2]. Піднімалися питання щодо створення державного реєстру національного культурного надбання і державної паспортизації музейних предметів, які б мали унеможливити спекуляції з культурними цінностями України. Учасники конференції обговорили низку проблем, пов'язаних із правовим статусом культурних цінностей на анексованих територіях, позицію України у міжнародних інституціях, надали практичні рекомендації щодо уніфікації правовстановлюючих документів та утворення єдиної електронної бази даних культурних цінностей. Науковці підтримали ідею створення єдиного культурно-гуманітарного простору, який би надав інформацію про культурну спадщину різних регіонів.

Події, які відбувалися на теренах європейських держав упродовж ХХ ст., показали проблему збереження цілісності музейних збірок та архітектурних пам'яток під час військових дій і спонукали світову спільноту розробити низку міжнародних документів щодо захисту культурних цінностей під час воєн.

Серед цих документів: Конвенція про закони і звичаї сухопутної війни; Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни; Договір про захист художніх і наукових закладів та історичних пам'яток; Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту з виконавчим регламентом до цієї Конвенції та Протоколом про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту [3].

Згідно з цими документами спеціальний захист надається культурним цінностям шляхом внесення їх до «Міжнародного реєстру культурних цінностей, охоплених спеціальним захистом»,

який веде Генеральний директор Організації Об'єднаних Націй з питань виховання, науки і культури.

Першим міжнародним документом з охорони культурних цінностей став Договір щодо охорони художніх і наукових закладів та історичних пам'яток, так званий Пакт Реріха від 15 квітня 1935 р. Цей документ заклав основи законодавчого забезпечення охорони пам'яток у випадку військового конфлікту на міжнародному рівні. 4 листопада 1946 р. було створено спеціалізовану установу при ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), яка є міжнародною міжурядовою організацією. Діяльність ЮНЕСКО щодо культурної спадщини зокрема охоплює сфери стосовно збереження та відродження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини, сприяння поверненню втрачених культурних цінностей країнам їхнього походження. Важливою функцією ЮНЕСКО є її нормотворча діяльність. Організацією розроблено 22 міжнародні конвенції та багатосторонні договори, а також 34 рекомендації та декларації, що регулюють міжнародну діяльність у сферах освіти, науки, комунікації, обміну та збереження культурних цінностей. Україна є членом ЮНЕСКО з 12 травня 1954 р [4]. За цей час було ратифіковано значну кількість міжнародних документів щодо охорони пам'яток. Координацію співпраці національних інституцій з ЮНЕСКО покладено на Національну комісію України у справах ЮНЕСКО.

1992 р. з метою заохочення приєднання країн до Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, схваленої ЮНЕСКО 1972 р., та більш ефективного її застосування, був створений Центр усесвітньої спадщини. Основним завданням Центру є вироблення комплексного підходу до збереження культурної та природної спадщини, що має визначне універсальне значення, відповідно до директив, ухвалених Комітетом всесвітньої спадщини та Генеральною асамблеєю країн-учасників конвенції. Основними міжнародно-правовими документами ЮНЕСКО щодо охорони культурної спадщини у випадку збройного конфлікту є Гаазька конвенція із захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту ратифікована УРСР 1957 р. Конвенцією було визначено поняття культурних цінностей і задекларовано положення щодо їхньої поваги, охорони та захисту. Подальший розвиток міжнародного законодавства з охорони культурних цінностей врегулював і таке важливе питання як ввезення, вивезення та повернення культурних цінностей [5].

Україна повинна негайно домагатися переміщення культурних цінностей із Криму, безпека яких не гарантується. Для цього, як свідчить вищевикладене, є надійна правова база, що дозволяє домогтися збереження культурної спадщини, яка опинилася під загрозою в умовах окупації Криму. Це завдання, насамперед, Національної комісії України у справах ЮНЕСКО. Необхідно терміново скласти списки культурної спадщини, які знаходяться в кримських музеях та з'ясувати історію їхнього походження та правовий стан. Переміщення повинно здійснюватися під міжнародним контролем. Із цією метою Україна, за сприяння Генерального директора Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, або на свій розсуд, повинна запропонувати російській стороні скликати нараду представників влади, на які покладено захист культурних цінностей, можливо на нейтральній, належним чином вибраній території, та укласти спеціальні угоди з усіх питань, які врегулюють статус культурних цінностей Музейного фонду України. Це нелегке завдання, з огляду на те, що в Україні немає цілісної системи обліку музейних предметів, а облік ведеться кожним музеєм окремо.

Висновки

Таким чином, перед Україною постає нелегке завдання збереження своїх культурних та історичних цінностей які знаходяться на території Кримського півострова. Для цього держава має докласти чимало зусиль, зокрема залучити міжнародні організації, які є гарантами збереження культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Херсонес Таврійський. Департамент інформації та комунікацій з громадськістю КМУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?arm_id.
2. «Про охорону культурної спадщини»: Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – С. 333.
3. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО від 16.11.1972, ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 04.10.1988 №6673-XI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_089.

4. Проект Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minkult/kmu.gov.ua/minkult/ua/publish/artikle/288397?search_param.

5. Співробітництво України та ЮНЕСКО. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>.

Донат Васильович Мельник — студент групи О-146, факультет автоматики та комп'ютерних систем управління, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: don.melnik@gmail.com.

Науковий керівник: **Тетяна Іванівна Сідлецька** — канд. мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Donat V. Melnik — student, Department of Automation and Computer Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : don.melnik@gmail.com.

Supervisor: **Tetyana I. Sidletska** — Cand. Sc. Study of Art, Assistant Proffesor of Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.